

SOVITTELU PERHE- JA LAPSIOIKEUDELLISISSA ASIOISSA - KUINKA LAPSEN ETU TOTEUTUU?

Laura Parkkisenniemi¹

Asiasanat:

Sovittelu, perheasioiden sovittelu, asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu, lapsen etu

Keywords:

mediation, family mediation, court mediation of custody disputes, the best interests of the child

Abstract

In Finland 13 000–14 000 marriages end in divorce each year. In the majority of cases, parents reach an agreement on their children's custody, the living arrangements, the right of access and maintenance. When this fails, these issues are solved in custody trials that affect negatively the children, the parents and the society. Mediation is an alternative way of dispute resolution aimed to solve these conflicts without the harmful side effects.

This article analyzes the state of mediation in custody disputes in Finland from the perspective of the best interests of the child. What is the role of the child in mediation – and what should it be? The article discusses the findings of recent studies in the field and highlights some points to be taken into account in future legislative improvements. The article is particularly topical, as the Act on Child Custody and Right of Access will be reformed in the coming years. Similarly, the Finnish government is set out to enhance divorce-related services.

MEDIATION IN FAMILY CONFLICTS - ensuring the best interest of the child

---

1 The writer is a fifth year law student at the University of Helsinki. During my studies I have worked as a paralegal with child welfare and in a law firm specialized in family law. I would like to thank my editor Ville Linna for his contribution to this article and attorney Marja Pelli for introducing me to family mediation in the first place.

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto
2. Sovittelu lapsi- ja perheoikeudellisesta näkökulmasta
3. Perheasioiden sovittelu
  - 3.1. Perheasioiden sovittelun nykytilanne
  - 3.2. Perheasioiden sovittelun ongelmia
  - 3.3. Lapsen asema perheasioiden sovittelussa
4. Asiantuntija-avusteinen tuomioistuinsovittelu
  - 4.1. Asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun nykytilanne
  - 4.2. Asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun ongelmat
  - 4.3. Lapsen asema asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa
5. Lapsen etu – suojelua ja osallisuutta
6. Lopuksi

Lähteet

I. JOHDANTO

Suomessa avioeroon päättyy vuosittain noin 13 000-14 000 liittoa ja eronneisuus on pysynyt samalla tasolla jo yli 20 vuotta.¹ Eron jälkeen suurin osa vanhemmista pystyy tekemään lapsia koskevat päätökset sovinnollisesti. Tällöin vanhemmat vahvistavat lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevan sopimuksen lastenvalvojan luona tai avioeron yhteydessä liitännäisasiana kärjääoikeudessa.

Suomen kärjääoikeuksissa käsitellään varsinaisina riitaisina asioina noin 2 000 lapsen huolto- ja tapaamisoikeusriitaa (jatkossa "huoltoriita") vuodessa.² Maija Auvinen on väitöskirjassaan jakanut huoltoriidat kolmeen perustyyppiin: tasapeliriidat, psykososiaaliset riidat sekä patologiset ja patologisoituvat riidat. Tasapeliriidassa riita käydään tasavertaisten vanhempien kesken, joiden huoltajuuskyky on tasavertainen. Psykososiaalisissa riidoissa toisella tai molemmilla vanhemmilla on psykososiaalisia ongelmia, kuten mielenterveyden häiriöitä tai päihteiden väärinkäyttöä, jotka aiheuttavat huoltajakyvyn alentumisen. Patologisissa ja patologistuvissa riidoissa vanhempien riita on pitkäaikainen ja vaikea, sekä vanhemmat ovat poikkeuksellisen kiinni omissa vaatimuksissaan ja asenteissaan.³ Edellä esitetyistä huoltoriitatyypeistä yksilöä ja valtiota kuormittavat eniten pitkittyneet uusintariidat.

Uusintariidat kuormittavat pahimmillaan useita eri viranomaisia. Lastensuojelun työntekijät ovat tuoneet esille uuden ongelmallisen suuntauksen, jossa aiheettomia lastensuojeluilmoituksia on tehty, koska vanhempien välillä vallitsee erokriisissä syvä epäluottamus tai halu mustamaalata toista vanhempaa. Myös poliisi on kirjannut aiheettomaksi osoittautuneita rikosilmoituksia, joissa takana on vanhempien eroriita.⁴ Tällainen toiminta pidentää mahdollista oikeusprosessia, kuluttaa virka-aikaa ja syventää vanhempien välillä vallitsevaa konfliktia. Syytökset kohdistuvat usein vakaviin rikoksiin, kuten lapsen pahoinpitelyyn tai seksuaaliseen hyväksikäyttöön.

Oikeudenkäynnissä vanhempien välinen konflikti oikeudellistuu ja vanhemmat ajautuvat vastakkainasetteluun.⁵ Vanhempi korostaa omaa erinomaisuuttaan ja nostaa esille toisen vanhemman heikkoudet. Pääkäsittelyyn edenneet huoltoriitaoikeudenkäynnit ovat kestäneet viime vuosina Helsingin ja Espoon kärjääoikeuksissa keskimäärin noin 11 kuukautta ja Oulun kärjääoikeudessa noin 12,5 kuukautta.⁶ Oikeudenkäynnin kesto vaikeuttaa perheen ja erityisesti

---

1 Tilastokeskuksen verkkosivut.

2 Tieto perustuu Optulan kolmelta kuukaudelta vuodenvaihteessa 2005–2006 keräämään aineistoon. Valkama, Lasola 2008, s. 11.

3 Auvinen 2006, s. 254.

4 Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niirikoski 2014, s. 9.

5 Auvinen 2006, s. 517.

6 HE 186/2013 vp, s. 5. Esityksen mukaan kyseisissä kärjääoikeuksissa pisin yksittäinen vaihe on sosiaalitoimen selvityksen hankkiminen, missä on kestänyt 8–10 kk. Suurin osa ajasta kuluu jonottamiseen, sillä itse selvitystyö kestää 2–3 kk.

lapsen sopeutumista uuteen tilanteeseen.⁷ Oikeudenkäynnissä tuomari ratkaisee vanhempien välisen juridisen riidan, mutta tuomarilla ei juurikaan ole mahdollisuutta selvittää niitä arkisia ongelmia, jotka aiheuttavat vanhempien välille toistuvia riitoja. Juridisten kysymysten taakse jäävät kaikki muut vanhempien väliset erimielisyydet, motiivit ja tunteet sekä kommunikaatio-ongelmat, jotka ylläpitävät konflikteja.⁸

Avioero vaikuttaa suuresti vanhempien ja lasten elämään. Perheen arki tulee järjestää uudelleen ja vanhempien alkaa rakentaa erovanhemmuutta oman kriisin keskellä. Tällaisessa tilanteessa lapsen etu voi helposti hukkua kaiken muun alle. Lapsen asemaa koskevissa asioissa sovinnollista ratkaisua pidetään parhaana vaihtoehtona. Vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten ja sen vuoksi heitä pidetään lähtökohtaisesti parhaimpina henkilöinä arvioimaan, mikä on lapsen yksilöllisen edun mukaista. Sovittelun tarkoituksena on saada vanhemmat katsomaan tulevaisuuteen ja miettimään yhdessä lapsen parasta ja sitä, miten uusi arki tulisi rakentaa.

Syyskuussa 2016 oikeusministeriö asetti työryhmän valmistelemaan ehdotuksen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain (8.4.1983/361, jäljempänä huoltolaki) uudistamiseksi. Asiasta lausunnon antaneet tahot ovat pitäneet tärkeänä kuntien sovittelupalvelujen ja varhaisen vaiheen tukeen liittyvien muiden palveluiden vahvistamista. Lausunnoissa on myös ehdotettu muun muassa pakollista eroneuvottelua ja sähköisten sovittelupalveluiden lisäämistä.⁹ Juha Sipilän hallituksen kärkihankkeena on lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (”LAPE”), jossa suunnitellaan ennalta ehkäisevien perhepalveluiden vahvistamista. ”Kärkihankkeen muutostyöhön on käytettävissä yhteensä 40 miljoonaa euroa vuosina 2016–2018, joten sen kautta voi odottaa merkittäviä muutoksia nykyiseen palvelujärjestelmään.”¹⁰ Hankesuunnitelmassa todetaan seuraavaa:

”Tavoitteena ehkäisevä ja varhainen tuki niin, että riitoja ja huoltokiistoja vähennetään, sovinnollisuutta ja vanhemmuuden jatkuvuutta vahvistetaan. Kartoitetaan erotilanteen palveluiden nykytilanne ja kehitetään tutkimuksen, viranomaisten, järjestöjen ja seurakuntien yhteistyönä (maakuntien) uusi palvelukokonaisuus, jossa kohdataan kaikki eroa harkitsevat vanhemmat. Oikeusministeriössä valmisteltavassa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistamistyö sovitetaan yhteen kärkihankkeessa tehtävän eropalvelujen kehittämisen kanssa.”¹¹

---

7 Käsittelyn pitkittyessä lapsen olosuhteet vakiintuvat toisen vanhemman luokse, millä on merkitystä lapsen asumiskysymystä ratkaistaessa (status quo). Lisäksi, mikäli lapsen yhteydenpito toiseen vanhempaan on katkennut, oikeudenkäynnin pitkittyminen vieraannuttaa lasta edelleen vanhemmasta ja vaikeuttaa suhteen uudelleen luomista. Ks. Aaltonen 2009 s. 145–146.

8 Aaltonen 2015, s. 71–72.

9 OM 35/2016, s. 27.

10 OM 12/2016, s. 125.

11 Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman hankesuunnitelma, s. 23.

On todennäköistä, että sovittelun asema vahvistuu näiden muutosten myötä. Perhepalveluiden vahvistaminen on ensisijainen keino, kun pyritään vähentämään huoltoriitojen aiheuttamaa kuormitusta. Varhaisen vaiheen puuttuminen on sekä perheiden että valtion edun mukaista¹².

Tämän artikkelin tarkoituksena on antaa yleiskuva perheasioiden sovittelusta ja asiantuntija-avusteisesta tuomioistuinsovittelusta sekä lapsen edusta ja asemasta sovittelussa. Näkökulma on oikeuspoliittinen ja lapsioikeudellinen. Artikkelin alussa esitellään sovittelua lapsi- ja perheoikeudellisesta näkökulmasta. Seuraavaksi siirrytään perheasioiden sovittelun ja asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun esittelyyn kiinnittäen huomiota lapsen etuun. Lapsen etu on käsitteenä avoin tulkinnalle ja tässä artikkelissa pyritäänkin tuomaan esille yksi näkökulma, miksi ja miten sovittelu on lapsen edun mukaista.

2. SOVITTELU LAPSI- JA PERHEOIKEUDELLISESTA NÄKÖKULMASTA

Lapsiasioiden sovittelun juuret ovat 1960-luvun Yhdysvalloissa. Taustalla vaikuttivat lisääntyneet avioerot toisen maailmansodan jälkeen. Alun perin sovittelulla pyrittiin vähentämään avioerojen määrää. Näihin aikoihin lapset harvemmin näkivät isää avioeron jälkeen, joten äiti huolehti lapsen elämästä yksin. Nykypäivänä isät ovat yhä kasvavassa määrin mukana lapsen elämässä avioeron jälkeen tasavertaisena vanhempana.¹³

Yhdysvalloista sovittelu laajeni vähitellen muihin anglosaksisiin maihin ja Manner-Eurooppaan.¹⁴ Lapsiasioiden sovittelua on muokattu eri yhteyksiin ja eri maiden järjestelmiin sopiviksi. Nykypäivänä lapsiasioiden sovittelun tavoitteena ei ole avioeron estäminen, vaan auttaa perhettä järjestäytymään uudella tavalla. Sovittelussa pyritään opettamaan vanhemmille konfliktinratkaisutaitoja ja auttaa heitä keskittämään ajatuksensa lapsen etuun.¹⁵

Nykyään sovittelua tarjotaan laajalti. Suomeen modernimpi versio sovittelusta rantautui 1987 avioliittolain (13.6.1929/234) mukana, johon sisältyi määräyksiä perheasioiden sovittelusta. Lisäksi tuomarit ovat jo pitkään pyrkineet edistämään sovintoa vanhempien välillä oikeudenkäynnin yhteydessä. Vuonna 2006 voimaan tullut laki riita-asioiden sovittelusta

---

12 Käräjäoikeuksissa käsiteltävissä huoltoriidoissa julkista oikeusapua saa noin 57 %. Hovioikeusvaiheessa oikeusavun saajien osuus on jo 70 %. Huoltoriidoista aiheutuu valtiolle kuluja myös mahdollisesti useassa muussa viranomaisessa, kuten sosiaalitoimessa, poliisissa ja lastensuojelussa. Oikeusavusta ks. Valkama, Lasola 2008, s.87.

13 Ervasti, Nylund 2014, s. 433.

14 Lapsiasioiden sovittelun kannalta keskeisiä henkilöitä ovat Yhdysvalloissa 1970–1980 luvulla aiheesta teoksia kirjoittaneet O.J. Coogler, John Haynes ja Donald Saposnek. Myöhemmin malleja on kehitetty lisää ja lapsi- ja perheasioiden sovittelusta on ilmestynyt runsaasti kirjoja. Euroopassa esimerkiksi Maria Roberts ja Lisa Parkinson on kirjoittanut aiheesta teoksia, joista jälkimmäinen on myös useaan otteeseen luennoinut aiheesta Suomessa muun muassa FASPER-hankkeen yhteydessä. Ks. Ervasti, Nylund 2014, s. 435–436.

15 Ervasti, Nylund 2014, s. 436.

yleisissä tuomioistuimissa (26.8.2005/663) mahdollisti varsinaisen sovittelun käytön myös lapsioikeudellisissa asioissa. Laki kumottiin vuonna 2011 ja samalla säädettiin laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (29.4.2011/394, jäljempänä tuomioistuinsovittelulaki). Suuri harppaus tuomioistuinsovittelun osalta tapahtui, kun vuonna 2014 asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelu otettiin käyttöön vakinaisena ja valtakunnallisena järjestelmänä.¹⁶

Suomessa sovittelu perustuu vapaaehtoisuuteen ja näin on myös muualla Euroopassa. Poikkeuksen muodostaa Norja, jossa vanhempien on osallistuttava pakolliseen sovitteluun ennen kuin he voivat viedä erimielisyytensä oikeuden käsittelyyn. Tätä menettelyä on kritisoitu, sillä sen tuloksellisuus on ollut heikko. Ilman osapuolten aitoa halua neuvotella sovittelu tuskin voi johtaa tulokseen. Ranskassa ja Saksassa tuomari voi velvoittaa huoltoriidan osapuolet osallistumaan sovitteluun koskevaan tiedostustilaisuuteen. Englannissa ja Walesissa tiedostustilaisuuteen osallistuminen on edellytys oikeudenkäynnin vireille panemiseksi.¹⁷ Suomessakin on huoltolain uudistuksen lausuntokierroksen yhteydessä esitetty yhdeksi mahdollisuudeksi pakollista eroneuvottelua tai sovitteluun ennen asian viemistä tuomioistuimeen.¹⁸

Sovittelu on ristiriitojen ratkaisemisen tähtäävää työskentelyä, jossa puolueeton ja neutraali kolmas osapuoli, eli sovittelija, auttaa riidan osapuolia neuvottelemaan riitakysymyksistä ja löytämään niihin vapaaehtoisuuteen perustuvan sovinnon.¹⁹ Neuvottelusta se eroaa siinä, että sovittelu merkitsee aina kolmannen osapuolen väliintuloa. Neutraali ja puolueeton sovittelija auttaa osapuolia itseään löytämään ratkaisun erimielisyyksiinsä, jolloin konfliktin ratkaisemisen vastuu säilyy kuitenkin riidan osapuolilla.²⁰

Sovittelua käytetään keskenään hyvin erilaisten konfliktien ratkaisemiseen. Ongelmallista on, että ”sovittelu”-sanaa käytetään varsin kirjavasti kuvaamaan monenlaista sopimukseen tähtäävää toimintaa.²¹ Sovittelun erottaminen muista konfliktinratkaisumenetelmistä erilliseksi menettelyksi on tärkeää, sillä se selkeyttää toimijoiden rooleja ja erottaa sovittelijan tehtävän muista ammatillisista tehtävistä. Sovittelun erillisyyden muista perhekonfliktien käsittelytavoista edistää sovittelutyössä käytettävien työkalujen²² kehittymistä. Tämä palvelee myös vanhempia, jotka pystyvät paremmin arvioimaan asiaansa parhaiten sopivan menettelyn ja valmistautumaan siihen.²³

---

16 Ervasti, Nylund 2014, s. 436.

17 Aaltonen 2015, s. 35.

18 OM 35/2016, s. 28.

19 Ks. Aaltonen 2015 s.34 ja vastaavasti Ervasti, Nylund 2014, s. 133.

20 Aaltonen 2015, s.34.

21 Esimerkiksi sosiaalityössä monenlainen auttamis- ja tukemistyö mielletään sovitteluksi. Usein työntekijöilläkään ei ole selkeää käsitystä, mitä sovittelu on ja miten se eroaa muusta auttamis- ja tukemistyöstä. ks. Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, passim.

22 Sovittelijan työkaluja ovat muun muassa aktiivinen kuuntelu, kysyminen, peilaaminen ja yhteenvetojen tekeminen. Sovittelijan työkaluista ks. Aaltonen 2015 s. 213–262 ja Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 30–31.

23 Aaltonen 2015, s. 33–34.

Sovittelun tavoitteista, toteuttamistavoista ja sovittelijan tehtävistä on runsaasti erilaisia näkemyksiä, minkä vuoksi myös sovittelumalleja on useita erilaisia.²⁴ Yleisesti käytettyjä sovittelumalleja ovat fasilitatiivinen, evaluatiivinen ja transformatiivinen sovittelumalli.²⁵ Lapsiasioiden sovittelu painottuu fasilitatiivisiin sovittelumalleihin. Fasilitatiivisessa (auttava, tukeva) sovittelussa konflikti ymmärretään osapuolten väliseksi ongelmaksi, jossa sovittelija on ulkopuolinen, eikä hän ota kantaa sisällöllisiin kysymyksiin, vaan ohjaa keskustelua ja edistää osapuolten välistä kommunikaatiota. Tällöin osapuolten intressit ja tavoitteet saavat tilan tulla kuulluksi.²⁶

Lasta ja perhettä koskeissa konflikteissa tulee korostuneesti esille varsinaisen konfliktin ja oikeusriidan välinen ero. Tuomioistuimien antaa oikeudellisen ratkaisun, mutta konflikti voi jatkua, sillä tuomioistuimissa ei voida keskittyä konfliktin taustoihin, joissa saattaa vaikuttaa esimerkiksi mustasukkaisuus tai petetyksi tuleminen. Fasilitatiivisessa sovittelussa voidaan keskustella vanhemmille tärkeistä asioista, jotka ylläpitävät konfliktia. Tavoitteena ei siis ole aineellisen oikeuden mukainen ratkaisu, vaan osapuolten tarpeita ja lapsen etua vastaavaan sopimukseen pääseminen²⁷.

3. PERHEASIOIDEN SOVITTELU

3.1. Perheasioiden sovittelun nykytilanne

”Perheasioiden sovittelulla tarkoitetaan sovittelua lapsen huoltoa, asumista, tapaamisoikeutta ja elatusta koskeissa asioissa sekä perheen muissa asioissa, joissa vanhemmat harkitsevat eroa tai perheenjäsenet tarvitsevat muuta apua.”²⁸ Perheasioiden sovittelusta säädetään avioliittolain 5 luvussa ja sosiaalihuoltolain (17.9.1982/710) 14 §:ssä. Perheasioiden sovittelun järjestäminen on määrätty kuntien tehtäväksi. Perheasioiden sovittelua voivat tehdä myös yhteisöt tai henkilöt, jotka ovat saaneet aluehallintoviraston luvan tähän toimintaan. Luvansaaneina sovittelijoina ovat toimineet lähinnä kirkon perheasiainneuvottelukeskuksissa työskentelevät perheneuvojat.²⁹

Perheasioiden sovittelun käyttöalue on avioliittolain mukaan varsin laaja. Tavoite on, että perheessä esiintyvät ristiriidat ja oikeudelliset asiat tulisi ensisijaisesti selvittää asianosaisten välisissä neuvotteluissa ja ratkaista sopimuksella (avioliittolaki 20 §). Sovittelijan tulee pyrkiä saamaan aikaan luottamuksellinen ja avoin keskustelu perheenjäsenten välillä. Hänen tulee pyrkiä saamaan aikaan yhteisymmärrys siitä, miten perheessä esiintyvät ristiriidat voidaan ratkaista kaikkien asianosaisten kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Sovittelijan tehtävänä

---

24 Aaltonen 2015, s. 37.

25 Eri sovittelumalleista laajemmin ks. Ervasti, Nylund 2014, s. 138–194.

26 Aaltonen 2015, s. 37.

27 Ks. Aaltonen 2015, s. 37–38 ja Ervasti, Nylund 2014, s. 439–440.

28 Ervasti, Nylund 2014, s. 465.

29 Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 11–12.

on erityisesti kiinnittää huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen (avioliittolaki 21 §).

”Perheasioiden sovittelu on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Sen periaatteita ovat neutraalius ja puolisoiden välisen valtasuhteen tasapainottaminen.”³⁰ Itse menettelylle ei ole määräämuotoja, vaan eri toimipaikat ovat kehittäneet omia mallejaan ja toimintatapojaan.³¹ Perheasioiden sovitteluun voi hakeutua avioliiton aikana, kun eropäätös on jo tehty tai jos esimerkiksi voimassaolevan tapaamissopimuksen toteutumisessa on ongelmia. Näin ollen toimintatavat vaihtelevat myös sen vuoksi, että vanhemmat voivat olla hyvin erilaisissa tilanteissa. Perheasioiden sovittelu ei ole neuvontaa tai terapiaa, vaan siinä pyritään päämäärään, kuten esimerkiksi yhteiseen sopimukseen. Sovittelijalla on vastuu prosessista, mutta ei sen aikana mahdollisesti tehdystä ratkaisusta.³²

Perheasioiden sovittelu tarjoaa vanhemmille mahdollisuuden neuvotella lapsen asioista sovittelijan tukemana. Vanhemmat itse päättävät, mistä asioista he sopivat ja sovittelijan tehtävä on ohjata heitä kysymyksillä ja auttaa heitä näkemään lapsen näkökulman. Tarkoituksena on rakentaa eronjälkeistä vanhemmuutta.³³

3.2. Perheasioiden sovittelun ongelmia

Suomen sovittelufoorumin FASPER-hankkeen³⁴ aikana nousi esille useita perheasioiden sovittelun ongelmakohtia.³⁵ Hankkeen aikana selvisi, että usein sosiaalitoimen työntekijä määrätään sovittelijaksi ilman koulutusta ja opastusta. Sovittelun käsite on vielä toistaiseksi ollut vanhemmille sekä työntekijöille paikoittain epäselvä, jolloin sovittelun kaltainen toiminta sekoittuu muihin eropalveluihin varsinkin silloin, jos sovittelijana joutuu toimimaan kouluttamaton henkilö. Tämä on ongelmallista, sillä sovittelijalla pitäisi olla selkeä sovittelijan rooli, eikä se saa sekoittua esimerkiksi terapeutin rooliin. Sovittelun tarkoituksen ymmärtäminen on myös

---

30 Taskinen 2001, s.53.

31 Päijät-Hämeen malliksi kutsuttu perheasioiden sovittelu mahdollistaa esimerkiksi lapsen osallistamisen, mistä on saatu hyviä kokemuksia. Usein lapsen toiveet eron jälkeen liittyvät hyvin arkisiin asioihin, kuten viikoittaisten harrastusten toteutumiseen tai lemmikkieläimen asuinpaikkaan. Lapselle on apua puhua erosta ulkopuoliselle taholle ja saada äänensä kuuluviin turvallisesti vanhempien eron keskellä ja toisaalta vanhemmat huomaavat, että lasten toiveet ovat käytännönläheisiä ja toteuttamiskelpoisia, mikä lisää heidän uskoa hyvään vanhemmuuteen. Päijät-Hämeen malli ei kuitenkaan juurtunut laajamittaisesti Suomeen. Ks. Taskinen 2001, s. 55–60.

32 Taskinen 2001, s. 53.

33 Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 22.

34 Suomen sovittelufoorumi ry käynnisti yhteistyössä Helsingin yliopiston kanssa vuoden 2009 lopulla FASPER-hankkeen tutkimaan fasilitatiivisen sovittelun mahdollisuuksia perheiden konfliktien käsittelyssä ja kehittämään uusia toimintamalleja. Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 5.

35 FASPER-hanke selvitti, miten fasilitatiivista sovittelua voisi hyödyntää perheiden konflikteissa ja miten antaa hankkeen avulla perheasioiden sovittelulle uusi startti ja päivittää sen sisältö uusia konfliktiteoreettisia ajatuksia vastaaviksi. Ks. Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, passim.

vanhempien kannalta tärkeää, sillä heidän tulisi tietää millaisessa prosessissa he ovat mukana ja miten menettely etenee.³⁶ Sovittelijoille on ylipäänsä aiemmin ollut niukasti tarjolla koulutusta, mihin FASPER-hanke pyrki vastaamaan luomalla sovittelijoille kahdeksanpäivää kestävästä koulutusmallin.³⁷

FASPER-hanke ja aluehallintovirastot ovat yhteistyössä järjestäneet perheasioiden sovittelijan perusopinnot -opintokokonaisuuksia ympäri Suomea, minkä seurauksena FASPER-hankkeen kehittämä koulutusmalli on levinnyt valtakunnallisesti. Koulutetut sovittelijat eivät kuitenkaan voi toimia kunnolla, jos kuntien palvelujärjestelmät perheasioiden sovittelun osalta eivät ole tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Tämän vuoksi on tärkeää, että kunnilla on eriytetty perheasioiden sovittelu osana perhepalveluita. Kuntien yhteistyöstä perheasioiden sovittelun järjestämiseksi on saatu FASPER-hankkeen aikana positiivisia kokemuksia³⁸, joita voitaisiin mielestäni käyttää laajemmalti hyväksi.

FASPER-hankkeen työryhmän mukaan perheasioiden sovittelun keskiössä tulisi olla lapsen tulevaisuus sekä hyvä erovanhemmuus. Sovittelijalla pitäisi olla taito saada vanhemmat katsomaan eteenpäin ja ratkaisemaan yhdessä, miten lapsen ja sitä kautta vanhempien arki järjestetään tulevaisuudessa. Usein vanhemmilla on keskinäistä epäluottamusta, jolloin toisen kyky toimia vanhempana kyseenalaistetaan. Sovittelijan tulisi saada vanhemmat ymmärtämään, että vaikka toinen vanhempi hoitaisi lasta ja järjestäisi asiat eri tavalla kuin itse, tulisi silti voida luottaa toisen vastuullisuuteen ja kykyyn toimia vanhempana.³⁹ Itse olen hieman eri mieltä siitä, ettei vanhempien tulisi antaa keskittyä parisuhteen aikaisiin asioihin, sillä usein juuri parisuhteen aikaiset loukkaukset vaikuttavat negatiivisesti myös näkemykseen entisestä puolisoista vanhempana. Jos näitä ei ratkaista, voi konfliktia ylläpitävät asiat jäädä selvittämättä aiheuttaen konflikteja tulevaisuudessa. Toisaalta sovittelun ei tulisi olla terapiaa, ja siksi tulisi mahdollisesti miettiä vanhempien ohjaamista perheterapiaan ennen kuin itse sovittelu voitaisiin aloittaa. Palvelun tulisi kuitenkin olla kiireellisesti saatavilla, jottei sovittelun aloittaminen ja lapsen tilanteen selkiytyminen viivästyisi kohtuuttomasti.

Perheasioiden sovittelun puutteet näkyvät myös lastensuojelussa. Mikäli perheasioiden sovittelua saataisiin kehitettyä, lastensuojelun ylikuormitettu tilanne voisi helpottua. Perheasioiden sovittelun voisi ymmärtää ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä. Vanhempien väliseen konfliktiin varhaisessa vaiheessa puuttuminen voisi vähentää lastensuojeluilmoitusten määrää ja lastensuojelutarvetta.⁴⁰

---

36 Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s.12–13.

37 Koulutusmallissa keskeistä on tarjota koulutettaville perheasioiden sovittelussa tarjottavia työvälineitä. Koulutus sai hyvän palautteen, jonka mukaan koulutus jäseni käsitystä sovittelusta ja tarjosi konkreettisia työvälineitä sovittelijana toimimiseen. Ks. Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 38–40.

38 Ks. sovittelun palvelukonsepti Järvenpään, Keravan ja Tuusulan perheoikeudellisessa yksikössä. Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 35–37.

39 Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, passim.

40 Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s.15.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain, riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 5 ja 10 §:n sekä sosiaalihuoltolain 17 §:n muuttamisesta vuonna 2013 on todettu seuraavaa:

”Useat selvitykset osoittavat, etteivät kuntien tarjoamat sovintopalvelut toimi kaikkialla. Vaikka perheasioiden sovittelu on osassa kuntia järjestetty hyvin, monin paikoin tarjonta on riittämätöntä ja puutteellista.”⁴¹

Useat tahot toivoivatkin, että samanaikaisesti, kun asiantuntija-avusteisten huoltoriitojen tuomioistuinsovittelua koskeva lainsäädäntö uudistettiin, olisi myös tehty toimenpiteitä perheasioiden sovittelun osalta.⁴² Hallituksen esityksen saamista lausunnoissa useat tahot toivat esille, että eropalveluja tulisi kehittää kokonaisuutena ja korostettiin, että painopisteen sovittelu- ja sopimuspalveluissa tulisi olla kunnan tarjoamissa peruspalveluissa eli lastenvalvojan sopimusneuvotteluissa ja perheasioiden sovittelussa. Useat lausunnonantajat kiinnittivät huomioita kunnallisten eropalveluiden puutteellisuuteen ja edellyttivät niiden kuntoon saattamista. Vaarana nähtiin, että muussa tapauksessa vanhemmat hakeutuisivat tuomioistuinsovitteluun sellaisissakin tilanteissa, joissa tulisi saada apua kunnallisilta palveluilta.⁴³ Mielestäni huoli on hyvinkin aiheellinen. Tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että uudistettaessa lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta kiinnitetään huomiota myös hallituksen kärkihankkeeseen eli lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaan. Tarjolla olevia sovittelupalveluita ja niitä koskevaa lainsäädäntöä tulisi aina tarkastella kokonaisuutena mahdollisimman toimivan palvelujärjestelmän aikaansaamiseksi.

Monet toimijat ovat tuoneet esille, että lainsäädäntö perheasioiden sovittelun osalta on puutteellista.⁴⁴ Perheasioiden sovittelu on avioliittolain mukaan luottamuksellista. Muiden tarkempien määräysten ja vaatimusten puuttuessa sovittelun toteuttaminen ja menettely sovittelussa vaihtelee palveluntarjoajasta riippuen.⁴⁵ Lisäksi oikeuskirjallisuudessa on katsottu olevan epäselvää, onko perheasioiden sovittelussa kyse sovittelusta vai siitä, että osaa sovittelun menetelmistä käytetään yhdistettynä muuhun toimintaan.⁴⁶ Näkemykseni mukaan sovittelun laadun ja sovittelijan ammattitaidon varmistamiseksi lakiin tulisi tehdä kirjaus sovittelijan pätevyysvaatimuksista. Avioliittolain mukaan sosiaali- ja terveysministeriö

---

41 HE 186/2013 vp, s. 8.

42 FASPER-hankkeen työryhmän mukaan huoltoriitojen tuomioistuinsovittelua koskevaa lainsäädäntöä tehtäessä tulisi tarkastaa perheasioiden sovittelua koskeva lainsäädäntö. Näitä kahta sovittelumenettelyä tulisi tarkastella kokonaisuutena myös lainsäädännöllisesti. Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 59.

43 HE 186/2013 vp, s. 21.

44 Ks. myös Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 59.

45 Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 12–13. Lisäksi Euroopan Unioni on jo vuonna 1998 nostanut esille perheasioiden sovittelun tärkeyden: Euroopan neuvoston suositus Recommendation No R (98) 1.

46 Ervasti, Nylund 2014, s. 465.

antaa tarkemmat ohjeet perheasioiden sovittelusta (avioliittolaki 22 §). Mikäli lainsäädäntöön ei tule tarkempia ohjeita perheasioiden sovittelun järjestämisvelvollisuuden toteuttamisesta, tulisi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön olla asian osalta aktiivinen ja kehittää kunnille tarjottava esimerkki perheasioiden sovittelun palvelujärjestelmästä, jonka taso olisi kunnilta vaadittava. Myös FASPER-hankkeen työryhmän mukaan perheasioiden sovittelun suunnittelu-, ohjaus- ja valvontakäytännöt tulisi päivittää.⁴⁷

Tällä hetkellä aluehallintovirasto on toiminut lähinnä luvan myöntäjänä, mutta sen roolia valvovana elimenä tulisi lisätä. Aluehallintoviraston valvonta voisi lisätä palvelujen yhtenäisyyttä ja sitä kautta parantaa asiakkaiden yhdenvertaisuutta. Ensisijaisesti tulisi kuitenkin saada laintasoinen kirjaus sovittelijoiden pätevyysvaatimuksista. Samaan on kiinnittänyt huomiota Suomen sovittelufoorumi ry lausunnossa, joka annettiin selvitettyä huoltolain muutostarpeita.⁴⁸ Mikäli sovittelijan pätevyysvaatimus tai määräaika sovittelun aloittamiselle kirjattaisiin lakiin, tulisi lain valmisteluvaiheessa kuitenkin perusteellisesti selvittää kuntien tosiasialliset valmiudet noudattaa lain vaatimuksia.

3.3 Lapsen asema perheasioiden sovittelussa

Avioliittolain mukaisessa perheasiainsovittelussa sovittelijan tehtävänä on erityisesti kiinnittää huomiota perheeseen kuuluvien alaikäisten lasten aseman turvaamiseen (avioliittolaki 21 §). Avioliittolaissa ei ole normia lapsen kuulemisesta sovittelussa. Perheasiainsovittelu on kuitenkin sosiaalihuoltolain 14 §:ssä tarkoitettua toimintaa. Sosiaalihuoltolain mukaan lapselle on turvattava hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla mahdollisuus saada tietoa häntä koskevassa asiassa ja esittää mielipiteensä ja toivomuksensa (sosiaalihuoltolaki 32 §). ”Pohdittavaksi tulee toisaalta lapsen oikeus tulla kuulluksi itseään koskevassa asiassa ja toisaalta lapsen oikeus saada suojelua. Perheasiainsovittelussa lapsia kuullaan vaihtelevasti riippuen siitä, missä ja miten sovittelu toteutetaan.”⁴⁹ Lapsen osallistumisesta sovitteluprosessiin ei ratkaistu FASPER-hankkeen aikana. Hanke keskittyi enemmän kohdentamaan vanhempien huomion lapsen tarpeisiin, mutta ratkaisematta jäi, milloin sovittelijan tulisi tavata lapsi osana sovitteluprosessia.⁵⁰ Aiemmin lapsikeskeisessä perheasioiden sovittelussa eli niin sanotussa Päijät-Hämeen mallissa lapsia on tavattu osana sovittelua.⁵¹

Näkemykseni mukaan lapsen tapaaminen osana perheasioiden sovittelua on ristiriitainen kysymys, joka tulee ratkaista tapauskohtaisesti ottaen huomioon jokaisen lapsen ja perheen yksilöllinen tilanne. Päijät-Hämeen perheneuvolassa saatujen kokemusten perusteella monelle lapselle oli vapauttavaa nähdä vanhemmat keskustelemassa asiallisesti ja yhteisymmärryksessä

---

47 Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 60.

48 OM 35/2016, s. 28.

49 OM 12/2016, s. 64.

50 Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014, s. 55.

51 Päijät-Hämeen lapsikeskeisestä perheasioiden sovittelusta ks. Taskinen 2001, s. 55–60.

lapsen asioista, mikä lisäsi lasten turvallisuudentunnetta. Myös vanhemmat huojentuivat usein kuullessaan lasten toiveiden olevan käytännönläheisiä ja toteuttamiskelpoisia.⁵² Tällaiset kokemukset puhuvat lapsen osallistamisen puolesta. Ratkaistaessa kysymystä lapsen osallisuudesta perheasioiden sovittelussa tulisi tämän kaltaisia kokemuksia käyttää apuna ja laajasti selvittää myös ulkomailla saatuja tuloksia lasten kuulemisesta osana sovittelua.

Näkemykseni mukaan olosuhteet lapsen osallistamiseen ovat perheasioiden sovittelun aikana paremmat kuin esimerkiksi tuomioistuinsovittelun aikana, koska perheasioiden sovittelu on varhaisen vaiheen palvelu. Ensisijaisesti lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat riidat liittyvät vanhempien väliseen konfliktiin. Kuitenkin kaiken keskiössä on lapsi, jonka elämän uudelleen järjestämisestä on kyse. Usein puhutaan tavoitteesta kohdata kaikki eroavat vanhemmat, mutta mielestäni ajatusmallia tulisi laajentaa siten, että kohdattaisiin kaikki eroavat perheet, mikä sisältää myös lapsen kohtaamisen. Kohtaamisella en tarkoita välttämättä lapsen henkilökohtaista tapaamista, vaan lapsen tilanteen perusteellista selvittämistä, tapahtuu se sitten vanhempien avulla tai lasta henkilökohtaisesti tapaamalla. Lapsen tilanne tulee olla perusteellisesti tiedossa, jotta voidaan varmistua lapsen yksilöllisen edun mukaisesta ratkaisusta.

Ero aiheuttaa lapselle hämmennystä, mistä hän ei välttämättä osaa tai pysty puhumaan kriisissä olevalle vanhemmalle. Tällöin sovitteluun osallistuminen sovittelijan kanssa käytävän keskustelun kautta on mielestäni lapsen edun mukaista, jos lapsi siihen kehitystasonsa ja yksilöllisten ominaisuuksiensa perusteella on valmis. Tärkeää on, että lapsi saa kertoa omista toiveistaan ja odotuksistaan, mutta hän ymmärtää, ettei ole vanhempien välisessä konfliktissa ratkaisijan asemassa. Sovittelun ei kuitenkaan tulisi lapsellekaan olla terapiaa.

4. ASIANTUNTIJA-AVUSTEINEN TUOMIOISTUINSOVITTELU

4.1. Asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun nykytilanne

”Tuomioistuinsovittelu on tuomioistuimessa toteutettava, oikeudenkäynnistä erillinen menettely, jota voidaan käyttää sekä riita-asioissa että hakemusasioina käsiteltävinä lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevissa asioissa. Sovittelijana toimii tuomioistuimen tuomari, joka voi käyttää apunaan sovitteluavustajaa.”⁵³

Menettely yhdistää kahden ammattikunnan osaamisen.

Tuomioistuinsovittelun käyttöön ottaminen huoltoriidoissa on tapahtunut hitaasti. Uuden suunnan antoi oikeusministeriön vuoden 2011 alussa aloittama asiantuntija-avusteista huoltoriitojen tuomioistuinsovittelua koskeva Follo-kokeilu.⁵⁴ Follo-kokeilulla oli monia tavoitteita kuten

---

52 Taskinen 2001, s. 60.

53 Aaltonen 2015, s. 41.

54 Nimi on peräisin Norjassa 1990-luvun lopulla Indre Follon -kaupungissa aloitetusta projektista, jossa kokeiltiin asiantuntija-avustajan käyttämistä huoltoriitaoikeudenkäynnissä, ks. OM 25/2013, s. 47, ja Salminen 2012, passim.

vanhempien erimielisyyksien nopea käsittely ja sitä kautta riidan syvenemisen ja laajenemisen ehkäiseminen. Tarkoituksena oli saavuttaa lapsen edun mukainen kestävä sovinto, lyhentää huoltoriitojen käsittelyaikoja ja vähentää tuomioistuimen ja sosiaalitoimen työtaakkaa.⁵⁵ Follo-kokeilusta saadut tulokset olivat hyviä ja asiantuntija-avusteinen huoltoriitojen sovittelu vakinaistettiin kaikkiin tuomioistuimiin 1.5.2014 alkaen. Vuonna 2015 huoltoriitasovitteluita tuli vireille arviolta 800–900.⁵⁶

Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva lainsäädäntö on suppea ja avoin. Kuitenkin sovittelu ja siinä käytettävä menettely vaihtelee suuresti tapauskohtaisesti ja rajatumpi lainsäädäntö voisi rajoittaa sovittelun tavoitteiden mahdollistamista. Sovittelu on toteutettava tasapuolisuutta ja puolueettomuutta noudattaen (tuomioistuinsovittelulaki 6 §). Näiden periaatteiden toteutuminen on äärimmäisen tärkeää huoltoriitojen sovittelussa, missä vanhemmat herkästi syyttävät työntekijöitä puolueellisuudesta. Haasteellista on, että sovittelijan ja asiantuntija-avustajan tulee lapsen etua valvoessaan esittää välillä vaikeitakin kysymyksiä ja kyseenalaistaa vanhempien toiveita, mikä voi aikaansaada vanhemmalle tuntemuksen toisen suosimisesta.⁵⁷

Sovittelulle on ominaista sen luottamuksellisuus. ”Vaitiolovelvollisuuden keskeisin merkitys on siinä, että se estää sovittelijaa kertomasta sovittelun sisällöstä asiaa mahdollisesti myöhemmin oikeudenkäynnissä käsittelevälle tuomarille.”⁵⁸ Luottamuksellisuutta suojaa myös se, ettei tuomari saa oikeudenkäynnissä käsitellä asiaa, jossa hän on toiminut sovittelijana (tuomioistuinsovittelulaki 14 §). Salassapitovelvoite ei ole ehdoton, vaan se voi väistyä laissa erikseen säädettyissä tilanteissa. Tällainen tilanne on esimerkiksi lastensuojelulain mukainen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus (lastensuojelulaki (13.4.2007/417) 25 §).

Oikeudenkäynnistä sovitteluun siirretyissä jutuissa oikeudenkäynnissä esitetyt vaatimukset eivät rajoita soviteltavia asioita, vaan sovittelussa voidaan käsitellä muitakin erimielisyyden kohteita (tuomioistuinsovittelulaki 8 §). Tämä on suuri etu verrattuna oikeudenkäyntiin, sillä kuten aiemmin on esitetty, huoltoriidoissa taustalla vaikuttavat vanhempien parisuhde ja henkilökohtaiset pettymykset sekä taloudelliset huolet. Follo-kokeilun aikana tuomioistuinsovittelussa käsiteltiinkin vanhempien asumisratkaisuihin, ositukseen ja muihin taloudellisiin järjestelyihin liittyneitä kysymyksiä.⁵⁹ Tätä ei esimerkiksi FASPER-hankkeen mukainen perheasioiden sovittelu juurikaan mahdollista keskittyessään erovanhemmuuden rakentamiseen.

Sovittelija päättää sovittelussa noudatettavasta menettelytavasta neuvoteltuaan niistä osapuolten kanssa (tuomioistuinsovittelulaki 6 §). Käytännössä sovitteluprosessin kulku

---

55 Aaltonen 2015, s. 48.

56 OM 12/2016, oikeusministeriölle osuudessa.

57 Aaltonen 2015, s. 136.

58 Aaltonen 2015, s. 144.

59 OM 25/2013, s. 29.

on kuitenkin vakiintunut. Tuomioistuinsovittelussa noudatettava rakenne muodostuu valmistelu-, aloitus-, selvittely-, neuvottelu- ja lopetusvaiheesta. Selkeä rakenne tuo sovitteluun johdonmukaisuutta ja hallittua etenemistä selvittämisen kautta kohti neuvottelua ja sopimista. Sovittelun selvitysvaiheessa asiaa laajennetaan ja keskustelu ohjautuu riidan taustoihin ja syihin sekä riidan osapuolten motiiveihin ja tunteisiin. Selvitysvaiheessa keskeistä on myös kartoittaa lasten tilanne. Toisin kuin oikeudenkäynnissä käsittelyssä on vahvasti ei oikeudellisesti merkitykselliset seikat eli konfliktin taustalla vaikuttavat motiivit. Yksi sovittelun tarkoituksista on myös luoda luottamusta vanhempien välille ja antaa heille työkaluja, joilla he voivat ratkoa myös tulevaisuudessa keskinäisiä konfliktejaan. Selvitysvaiheessa kartoitetaan vielä myös sovittelun esteitä, kuten psykososiaalisia ongelmia eli päihteiden väärinkäyttöä ja mielenterveysongelmia, jotka aiheuttavat huoltajakyvyn alentumista.⁶⁰

Tuomioistuinsovittelussa sovittelijana toimii tuomari. Huoltoriidan sovittelijalla tulee olla riittävä kokemus ja ammattitaito lapsioikeudellisten asioiden käsittelystä, sillä lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta ja elatusta koskevissa asioissa laki velvoittaa sovittelijan huolehtimaan lapsen edun toteutumisesta ja ottamaan huomioon säännökset laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja laissa lapsen elatuksesta.⁶¹ Hallituksen esityksessä on korostettu olevan tärkeää, että sovittelijoiksi valittavilla on vahva motivaatio tehtävään. Follo-kokeilun aikana ilmeni, että aito kiinnostus osapuolia ja heidän ongelmiaan kohtaan on vaikuttanut sovittelun tuloksellisuuteen.⁶² Oikeusministeriö järjestää tuomareille koulutuksia tuomioistuinsovittelusta, mutta hyväksi sovittelijaksi kasvaminen vaatii kokemusta. Tämän vuoksi tuomioistuimen tulisi sisäisin järjestelyin turvata sovittelijoille mahdollisuus kerryttää sovittelukokemusta. Tuomarin tulee sovittelijana luopua auktoriteettiasemastaan ja tulla lähemmäksi vanhempia.⁶³

Tuomioistuinsovittelulain mukaan tarvittavan asiantuntemuksen turvaamiseksi, tai sovittelun edistämiseksi muuten, sovittelija voi osapuolten suostumuksella käyttää avustajaa (tuomioistuinsovittelulaki 5 §). Sovittelijatuomari toimii asiassa oikeudellisen tiedon ja oikeuskäytännön asiantuntijana, ja asiantuntija-avustaja lapsen kehityksen, vuorovaikutuksen ja erovanhemmuuden asiantuntijana. Näin molempien alojen erityistietämys saadaan sovitteluun mukaan.⁶⁴

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaan asiantuntija-avustajalla tulee olla psykologin, sosiaalityöntekijän, lastenpsykiatrian erikoislääkärin peruskoulutus tai muu soveltuva ylempi korkeakoulututkinto (huoltolaki 17 c §). Lisäksi asiantuntija-avustajalta edellytetään tehtävän hoitamisessa tarvittavaa täydennys- ja lisäkoulutusta, sekä kokemusta

---

60 Aaltonen 2015, s. 157–180.

61 Aaltonen 2015, s. 91.

62 HE 186/2013, s. 14.

63 Sovittelukoulutuksesta ks. Aaltonen 2015, s. 329–336.

64 Aaltonen 2015, s. 95.

työskentelystä eroperheiden kanssa (huoltolaki 17 c §).⁶⁵

Asiantuntija-avustajan keskeinen tehtävä on saada vanhemmat näkemään lapsen edun kannalta keskeiset seikat, auttaa avaamaan vanhempien välinen tilanne, tarvittaessa keskustella lapsen kanssa ja tunnistaa sovittelun esteet.⁶⁶ Asiantuntija-avustajan panos näkyy varsinkin purettaessa konfliktiin taustoja. Asiantuntija-avustajan tulisi osata esittää vanhemmille kysymyksiä, jotka avaavat riidan emotionaalisia taustatekijöitä. Tärkeää on myös testata vanhempien realiteetteja.⁶⁷

Hallituksen esityksessä todetaan, että asia voi olla sopimaton soviteltavaksi, jos vanhemmat ovat keskenään epätasa-arvoisessa asemassa. Tällöin lapsen etu voi vaarantua, mikäli toinen vanhempi on valmis myöntymään ratkaisuihin, jotka saattaisivat olla vastoin lapsen etua.⁶⁸ Vanhempi saattaa esimerkiksi toivoa edelleen parisuhteen jatkuvan ja tämän vuoksi myötäilee entisen puolison toiveita lapsen edun unohtaen. Sovittelun esteitä ja niiden tunnistamista on pohdittu laajasti Follo-kokeilun loppuraportissa. Patologisoituneet riidat voivat vain harvoin kuulua sovittelun piiriin, sillä vanhemmilla ei tällöin ole kykyä ajatella asiaa lapsen näkökulmasta. Muutoin sovittelun esteet liittyvät vahvasti vanhempien kykyyn sitoutua sovitteluun, luoda luottamuksellinen suhde toiseen vanhempaan ja sovittelijoihin, sekä kykyyn nähdä lapsen etu omista mahdollisista ongelmista huolimatta. Psykososiaaliset ongelmat, kuten päihteiden käyttö ja mielenterveysongelmat eivät suoraan muodosta sovittelun estettä. Kyse on siitä, tunnistaako vanhempi ongelmansa ja hoitaako hän ongelmaansa siten, ettei kyky toimia vanhempana ole alentunut.⁶⁹ Lapsen edun ja turvallisuuden takaamiseksi sovittelun esteiden perusteellinen selvittäminen on välttämätöntä.⁷⁰

Tuomioistuinsovittelun hyödyt on selvitetty Follo-kokeilun loppuraportissa ja asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun seurantaryhmän loppuraportissa. Tuomioistuinsovitteluun pätevät kaikki jo aiemmin tässä työssä esitetyt sovittelun edut, kuten konfliktiin taustasyiden, tunteiden ja motiivien selvittäminen ja vanhempien keskinäisen luottamuksen jälleenrakentaminen. Follo-kokeilun loppuraportissa todetaan seuraavaa: ”Oikeudenkäynnissä vanhemmat voivat väistää oman vastuunsa lapsensa vanhempana jättämällä asian tuomioistuimen ratkaistavaksi”.⁷¹ Edellistä lausetta sovittelu ei mahdollista. Sovittelussa vanhempien tulee laittaa lapsi etusijalle ja yhdessä löytää paras, heidän lapsensa edun mukainen sopimus.

---

65 HE 186/2013 vp, s. 13.

66 HE 186/2013 vp, s. 13.

67 Aaltonen 2015, s. 101.

68 HE 114/2004, s. 48.

69 OM 25/2013, s. 96–101.

70 OM 25/2013, s. 78–79: ”Jokaisen tulee suhtautua vakavasti velvollisuuteensa valvoa lapsen etua. Siihen kuuluu tieto siitä, millaisessa tilanteessa lapsi elää ja mikä on perheen historia. Asiantuntija-avustajien yksi tehtävä on tunnistaa mahdolliset sovittelun esteet ja riskit lapsen turvallisuudelle. He eivät voi täyttää tätä tehtäväänsä, ellei heillä ole riittävästi tietoa. Paljon julkisuutta saanut 8-vuotiaan pikkutyön surma tilanteessa, jossa juttu oli oikeudenkäynnistä siirretty sovitteluun (sovittelu ei ollut ehditty aloittaa) herätti siihen, että sovittelijan on välttämätöntä tuntea oikeuteen annetut asiakirjat, jotta mahdolliset riskit lapsen turvallisuudelle voidaan ottaa huomioon”.

71 OM 25/2013, s. 20.

Tuomioistuinsovittelu tuottaa säästöjä yhteiskunnalle. Onnistunut sovittelu vähentää huomattavasti käräjäoikeudessa tapahtuvaa kansliatyötä. Onnistuneet sovittelut säästävät myös tuomareiden työtä. Sovittelun luonteeseen ei myöskään kuulu olosuhdeselvityksen pyytäminen sosiaalitoimelta, jolloin sosiaalitoimen resursseja säästyy huomattavasti. Follo-kokeilun seuranta-aikana päättyneissä jutuissa sovittelun mediaanikesto oli 2,5 kuukautta. Sovittelulla saadaan näin ollen huomattavasti nopeammin aikaan tuloksia verrattuna oikeudenkäyntiin.⁷² Tämä on konfliktin kehittymisen kannalta tärkeää, koska ajan kuluessa konflikti syvenee.

4.2. Asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun ongelmat

Asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun käyttöönotosta on kulunut vasta suhteellisen vähän aikaa. Käyttöönoton toteutumista varten asetettiin 22.10.2014 seurantaryhmä, jonka tuli seurata asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun toteutumista. Seurantaryhmän toimikausi päättyi 31.3.2016. Ennen seurantaryhmän loppuraportin julkaisua vaikutti siltä, että valvonta ja tuomioistuinsovittelun kehittäminen lakkaisivat seurantaryhmän mukana. Seurantaryhmän loppuraportissa kuitenkin todetaan, että oikeusministeriö perustaa huoltoriitasovittelun vastuutuomareiden ja asiantuntija-avustajien verkoston, jonka tehtävänä on pitää yhteyttä toisiinsa sovittelutoimintaan liittyen, sekä tehdä ehdotuksia sovittelumenettelyn kehittämiseksi.⁷³ Tämä on erittäin tärkeää, sillä huoltoriitasovittelujen käytäntöjen tulisi olla valtakunnallisesti yhtenäisiä. Riittävän yhteydenpidon puuttuminen eri toimijoiden välillä voisi aiheuttaa jo lyhyessä ajassa sen, että käytännöt valtakunnallisesti eroaisivat toisistaan, mikä vaarantaisi perheiden yhdenvertaisuuden.

Asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun seurantaryhmä kiinnitti huomiota tuomioistuimista puuttuvaan työnohjaukseen. Sosiaalitoimen puolella työnohjauksen perinne on vahva ja seurantaryhmä suosittelikin toteuttamaan työnohjauksen sosiaalitoimen ja tuomioistuimen yhteistyönä. Työnohjaus on tärkeää myös työn laadun varmistamiseksi ja se auttaa jaksamaan raskasta sovittelutyötä.⁷⁴

Tuomioistuinsovittelun yleistymisen ja kehittäminen on ollut iso edistys huoltoriitojen käsittelyssä. Varhaiseen vaiheen sovittelupalveluita tulee kehittää, etteivät tuomioistuinsovittelut ruuhkaudu ja käsittelyajat pitene. Vanhemmilla tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus päästä sovitteluun ennen tuomioistuinvaihetta.

4.3. Lapsen asema asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain mukaan lapsi ei ole juridisesti asianosainen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa oikeudenkäynnissä (huoltolaki

---

72 OM 25/2013, s. 123.

73 OM 12/2016, s. 126.

74 OM 12/2016, s. 136.

14 §). Tuomioistuinsovittelussa sovelletaan lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, joten lapsi ei myöskään ole tuomioistuinsovittelussa asianosainen.⁷⁵

Huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun osalta ei ole erillistä säännöstä lapsen kuulemisesta, vaan sitä koskevat periaatteet ovat huoltolaissa. Huoltolain mukaan lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, jos tämä on painavista syistä välttämätöntä asian ratkaisemisen kannalta, jos lapsi tähän suostuu ja on ilmeistä, että kuulemisesta ei saata aiheutua lapselle haittaa (huoltolaki 15 § 2 mom). Eduskunnan lakivaliokunnan mukaan sovittelumenettelyssä lapsen kuulemisen kynnyksen ei kuitenkaan ole tarpeen olla aivan yhtä korkealla etenkin vanhempien lasten kohdalla. Kuulemisen järjestämisessä on kuitenkin aina noudatettava tarkkaa harkintaa ja sitä ei tule järjestää, jos vanhempien väliset ristiriidat ovat niin syviä, että lapsen henkilökohtaisen kuulemisen voidaan olettaa vahingoittavan häntä tai hänen suhdettaan vanhempiinsa.⁷⁶

Lapsien kuuleminen osana tuomioistuinsovittelua on ollut harvinaista.⁷⁷ Asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun loppuraportissa on pohdittu tilanteita, jolloin lapsen kuulemisen voitaisiin katsoa palvelevan sovittelua. Esille nousseet ajatukset ovat hyvin vahvasti sidoksissa vanhempiin ja heidän ymmärryksensä lisäämiseen lapsen edusta ja toiveista. Lisäksi lapsen kuuleminen voi tarjota tietoa, jonka avulla sovittelijapari voi saada uusia välineitä auttaa vanhempia pääsemään sovintoon ja kuulemaan lapsen toiveita.⁷⁸

Loppuraportissa on todettu keskustelun voivan helpottaa lapsen oloa, mutta alleviivattu, ettei se ole lapsen tapaamisen pääasiallinen tarkoitus. Mikäli lapsi tarvitsee keskusteluapua, tulee vanhempia ohjata hakemaan lapselle terapeuttisia palveluita.⁷⁹ Tästä olen samaa mieltä. Mikäli järjestelmä toimii niin kuin sen pitäisi, tuomioistuinsovittelu ei ole ensimmäinen sovitteleva taho, jossa vanhempien välisiä erimielisyyksiä on yritetty selvittää. Tämän vuoksi lapsen mahdollinen kuuleminen ja osallistaminen sovitteluun olisi tullut ensisijaisesti tapahtua jo ennen tuomioistuinvaihetta varhaisen vaiheen perhepalveluissa, kuten perheasioiden sovittelussa. Lapsen kuormittaminen useassa viranomaisessa ei ole lapsen edun mukaista.

5. LAPSEN ETU – SUOJELUA JA OSALLISUUTTA

FASPER-hankkeen työryhmä totesi, että lapsen osallistumista perheasioiden sovitteluun tulee selvittää.⁸⁰ Työryhmä havainnoi myös asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun osalta, että

---

75 LaVM 4/2005 vp, s. 2–3.

76 LaVM 4/2005 vp, s. 3.

77 OM 12/2016, s. 72.

78 OM 12/2016, s. 66–67.

79 OM 12/2016, s. 68.

80 Haavisto, Bergman - Pyykkönen, Karvinen - Niinikoski 2014, s. 55–56.

lapsen kuuleminen osana tuomioistuinsovittelua on ollut harvinaista.⁸¹ Lapsen edun ensisijaisuus ja lapsen oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ovat kaiken taustalla vaikuttavia YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteita, joita ei voida sivuuttaa.

Perustuslain (11.6.1999/731) 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimitelimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta velvoittaa vanhemmat keskustelemaan lapsen kanssa aina, kun he tekevät päätöksiä lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista, jos se lapsen ikään ja kehitystasoon sekä asian laatuun nähden on mahdollista (huoltolaki 4 §). Toisaalta YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3 artiklan mukaan lapsella on alaikäisenä aina oikeus suojeluun.

Lapsen etu muodostuu suojelusta ja osallisuudesta. Yhä kasvavissa määrin lapsi nähdään subjektina, jonka tulee saada vaikuttaa omiin asioihinsa, mutta samanaikaisesti lapselle on annettava mahdollisuus luottaa vanhempiensa huolenpitoon ja kykyyn järjestää asiat lapsen edun mukaisella tavalla. Lapsen kuulemista pohdittaessa tulee myös ratkaista, mikä painoarvo lapsen kertomalle annetaan. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on lähdetty siitä, että lapsen ilmaisema tahto voi saada oikeudellista merkitystä vain, jos lapsen tahdonmuodostus täyttää riittävät edellytykset. Edellytyksiin katsotaan kuuluvan muun muassa se, että lapsi on saanut riittävästi tietoa, on harkinnut asiaa huolellisesti ja on ilmaissut tahtonsa ilman pakkoa, taivuttelua tai manipulointia.⁸² Lapsen tahto ei kuitenkaan aina ole lapsen edun mukainen ratkaisu, vaan lapsen etua tulee arvioida kokonaisvaltaisesti. Arvioon vaikuttaa luonnollisesti lapsen ikä ja kehitys sekä kyky ilmaista mielipiteensä.⁸³ Asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun seurantaraportissa oli tapaus, missä vanhemmat eivät olleet millään tavalla ottaneet huomioon sitä, mitä teini-ikäinen lapsi oli kertonut ja toivonut kuulemisessa. Lapsi oli erittäin pettynyt vanhempiinsa ja koki tullessa huijatuksi.⁸⁴ Tällaisessa tilanteessa mielestäni nousee esille kysymys, voiko sovittelijapari katsoa lapsen edun toteutuneen, vaikka lapsen etua tuleekin arvioida kokonaisvaltaisesti.

Näkemykseni mukaan sovittelu itsessään ei voi olla lapsen edun vastaista. Onhan sovittelun tarkoituksena saada vanhemmat toimimaan yhteistyössä lapsen edun toteutumiseksi. Sovittelun etuna onkin nimenomaan nähty konfliktin vähentäminen lapsen kasvuympäristössä ja näin

---

81 OM 12/2016, s. 72.

82 Aaltonen 2009, s. 242–256.

83 Aaltonen 2009, s. 242.

84 OM 12/2016, s. 76.

lapsen edun toteutuminen⁸⁵. Sovittelussa tehtävä sopimus taasen voi olla lapsen edun vastainen, jos lapsen etuun vaikuttavia seikkoja ei ole riittävästi selvitetty ja lasta tarvittaessa kuultu. Tällaisessa tilanteessa korostuu jälleen sovittelijana toimivan henkilön pätevyys ja kyky nähdä lapsen etuun vaikuttavat seikat laaja-alaisesti.

”Yleisesti hyväksytään, että lapsen tarpeet ja toiveet voidaan sovittelussa saada esiin monella tavalla, joista lapsen henkilökohtainen kuuleminen on vain yksi vaihtoehto. Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus lähtee siitä, että lapsen ääni voi kuulua monella tavalla. Kuuleminen voi tapahtua suoraan, edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä.”⁸⁶ ”Siitä riippumatta, tavataanko lapsi henkilökohtaisesti, sovittelussa tulisi pyrkiä varmistumaan lapsen osallisuudesta. Tämä tarkoittaa ennen muuta sitä, että vanhempien kanssa keskustellaan lapsen tarpeesta saada vanhemmiltaan tietoa itseään, elämänsä ja tulevaisuuttaan koskevista asioista vanhempien eroon liittyen.”⁸⁷ Lapsen suojele ei ole lapsen pimennossa pitämistä, vaan lapsen kanssa tulee keskustella ja hänelle tulee antaa tietoa häntä koskevista asioista ikätasoaan vastaavasti.

Sovittelijoilla tulee olla valmiudet nähdä, mikä on lapsen etu kussakin tapauksessa ja tarvittaessa pohtia sitä, tuleeko lasta kuulla henkilökohtaisesti vai kykenevätkö vanhemmat riittävästi tuomaan lapsen äänen mukaan sovitteluun. Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun seurantaryhmän loppuraportissa todetaan seuraavaa:

”Asiantuntija-avustajat toivat laajalti esiin huolta kuulemisen lapselle aiheuttamista riskeistä ja haitoista. Heidän esittämilleen näkemyksille on syytä antaa painoa, sillä heillä on koulutuksensa ja ammatillisen kokemuksensa perusteella lakimiehiä paremmat edellytykset arvioida, missä tilanteissa ja millä edellytyksillä lapsen kuuleminen on lapsen edun mukaista. Lapsen osallisuus on monitahoinen kysymys, jota ei voida ratkaista vain oikeudellisen argumentein.”⁸⁸

Lapsen kuuleminen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevassa asiassa on jälleen esillä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistamisen yhteydessä.

”Lapsen oikeuksien komitea on Suomea koskevissa suosituksissaan ollut huolissaan siitä, että lasten kuuleminen huoltoa koskevissa asioissa on puutteellista. Eri yhteyksissä on toivottu, että lapsi voisi osallistua oikeudenkäyntiin nykyistä vahvemmin esimerkiksi niin, että hänelle voitaisiin määrätä oikeudenkäyntiä varten edunvalvoja. Lausunnonantajien mukaan lapsen kuulemista koskevien sääntöjen tarkistamista olisi tarpeen harkita ja pohtia, millä muilla keinoilla lapsen asemaa voitaisiin huolto ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa vahvistaa.”⁸⁹

---

85 HE 114/2004, s. 47.

86 OM 12/2016, s. 66.

87 OM 12/2016, s. 78.

88 OM 12/2016, s. 78.

89 OM 35/2016, s. 20.

Lapsen osallistamisen ja kuulemisen osalta olisi lainvalmisteluvaiheessa tarpeen tarkastella asiaa kokonaisuutena siten, että lapsen kuulemista osana tuomioistuinsovittelevuutta ja muita sovittelupalveluita selvitetäisiin myös.

6. LOPUKSI

On selvää, että sovittelua tarvitaan lapsi- ja perheoikeudellisissa asioissa. Huoltoriidat eivät ole ainoastaan juridisia riitoja, minkä vuoksi niitä ei tulisi tarkastella vain oikeudellisesta näkökulmasta. Huoltoriidan ratkaisemiseksi tulee selvittää konfliktin taustat, syyt ja sitä kautta sopimukseen pääsyn edellytykset. Vanhemmat sitoutuvat paremmin sopimukseen, jonka he ovat laatineet omista lähtökohdistaan. Sovittelija tarjoaa kolmannen, ulkopuolisen tahon väliintulon ja auttaa keskittämään osapuolten ajatukset oikeisiin kysymyksiin ja lapsen etuun.

Tällä hetkellä perheasioiden sovittelun tulevaisuudennäkymät vaikuttavat positiivisilta. Hallituksen kärkihanke LAPE pyrkii luomaan toimivan lapsi- ja perhepalveluiden palvelujärjestelmän, joka tukisi varhaisen vaiheen puuttumista. Lakimuutos lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta valmistellaan samanaikaisesti LAPEn kanssa, jolloin perheille tarjottavia sovittelupalveluita pystytään arvioimaan kokonaisuutena. Lakimuutoksen ja LAPEn vaikutuksia arvioitaessa tulisi myös selvittää tarvetta lisätä lainsäädäntöön vaatimukset sovittelijan pätevyydestä ja sovittelun aloittamisen määräajoista. Toimivan sovittelujärjestelmän aikaansaamiseksi lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tulee olla toisiaan täydentäviä ja tukevia.

Näkemykseni mukaan toimiva palvelujärjestelmä ei ole riittävä, mikäli eroavat vanhemmat eivät löydä heille tarkoitettuja palveluita. Tiedotuksen lisääminen on ensisijaisen tärkeää tämän ongelman ratkaisemisessa. Suhtaudun hieman kriittisesti eron jälkeisiin palveluihin, jotka eivät perustu vapaaehtoisuuteen. Kuitenkin eron jälkeen vanhemmat ovat hyvin kuormittuneita, eivätkä välttämättä löydä voimia hakeutua palveluihin. Tästä syystä kaikille pakollinen eroneuvottelu tai eroinfo olisi mielestäni mahdollinen ratkaisu huoltoriitaongelmaan. Eroneuvottelu vaatisi enemmän resursseja toisin kuin eroinfo, jonka voisi järjestää laajemmalle yleisölle kerrallaan. Eroinfossa esiteltäisiin eroaville vanhemmille tarjolla olevat palvelut, joiden tarkoituksena on auttaa vanhempia sovinnollisen eron järjestämisessä. Eroinfossa kiinnitettäisiin myös vanhempien huomio lapsen etuun ja lapsen mahdollisesti tarvitsemiin esimerkiksi terapeuttiin palveluihin. Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen sovittelun aloittama yhteistyö tuomioistuimen ja sosiaalitoimen välillä voisi myös toimia eroinfon järjestämisessä.

Eroneuvottelun tarkoituksenmukaisena tehtävänä olisi kartoittaa vanhempien välinen tilanne ja ohjata heidät sitä kautta oikeisiin palveluihin. Mikäli vanhemmat ovat sovinnollisia, voisi keskustelu ja sopimuksen vahvistaminen lastenvalvojan luona olla oikea ratkaisu. Tulehtuneemmassa tilanteessa vanhemmat ohjattaisiin perheasioiden sovitteluun tai tarvittaessa ennen sitä terapeuttiin palveluihin. Ongelmaksi tässä ajatusluonnoksessa muodostuu se, kenen velvollisuus eroneuvottelun järjestäminen on, varsinkin kun palveluiden tulisi perheen kannalta

olla nopeasti saatavilla. Sosiaalitoimen ruuhkautunut työtilanne on yleisessä tiedossa, eikä kunnille tulisi lisätä enempää lakisääteisiä velvollisuuksia.

Uudistettaessa lakia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja LAPEn yhteydessä tulisi ratkaista myös kysymys lapsen kuulemisesta. Yleiset suuntaviivat lapsen kuulemiselle perheasioiden sovittelussa ja asiantuntija-avusteisessa tuomioistuinsovittelussa tulisi luoda, jotta tosiasiallisesti ja tarkoituksenmukaisesti olisi mahdollisuus lisääntyvissä määrin kuulla lapsia osana sovittelua.

Perheasioiden sovinnollinen järjestäminen varhaisessa vaiheessa tukee perheiden hyvinvointia ja luo säästöjä valtiolle. Nykyinen hallitus on kiinnittänyt huomionsa varhaisen vaiheen palveluihin ja tämä palvelee toimivan sovittelujärjestelmän aikaansaamista. LAPEn ja lapsen huolto ja tapaamisoikeuslain uudistuksen yhteydessä tulee tehdä perusteellinen valmistelutyö, jossa kansallisia palvelujärjestelmiä ja lainsäädäntöä, sekä niiden vaikutuksia arvioidaan kokonaisuutena. Mikäli tässä työssä onnistutaan, uskon että sovittelupalvelut ovat tällöin varhaisessa vaiheessa tosiasiallisesti ja yhdenvertaisesti eroperheiden saatavilla. Tällöin tietoisuus sovittelusta ja sen hyödyistä tulee kasvamaan merkittävästi.

LÄHTEET

Virallislähteet

Euroopan neuvoston suositus perheasioiden sovittelusta Recommendation No R (98) 1.

HE 114/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 186/2013 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain, riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 5 ja 10 §:n sekä sosiaalihuoltolain 17 §:n muuttamisesta.

Hallituksen kärkihanke: Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman hankesuunnitelma. Sosiaali- ja terveysministeriö. http://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hankesuunnitelma_Lapsija%20perhepalveluiden%20muutosohjelma.pdf.

Lakivaliokunnan mietintö 4/2005 vp. Hallituksen esitys riita-asioiden sovittelua ja sovinnon vahvistamista yleisissä tuomioistuimissa koskevaksi lainsäädännöksi.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 25/2013: Asiantuntija-avusteista huoltoriitojen sovittelua koskeva kokeilu käräjäoikeuksissa 1.1.2011–31.12.2013, loppuraportti (OM 25/2013). http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1369039863066/Files/OMML_25_2013_FOLLO_loppuraportti_132s.pdf.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 12/2016: Ei niin suurta riitaa, ettei sopu sitä sovita. Asiantuntija-avusteisen huoltoriitojen tuomioistuinsovittelun seurantar ryhmän loppuraportti (OM 12/2016). http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1462179122013/Files/12_2016_Follo_142s.pdf.

Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 35/2016: Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen. Näkemyksiä uudistamistarpeista. Lausuntotiivistelmä (OM 35/2016). http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1471849459408/Files/OMML_35_2016_Lapsen_huolto_Lausuntotiivistelma.pdf.

Kirjallisuus

Aaltonen, Anna-Kaisa. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki, Edita 2009. (Aaltonen 2009).

Aaltonen, Anna-Kaisa. Huoltoriitojen sovittelu tuomioistuimissa. Helsinki, Kauppakamari 2015. (Aaltonen 2015).

Auvinen, Maija. Huoltoriidat tuomioistuimissa, sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Helsinki, Suomalainen lakimiesyhdistys 2006. (Auvinen 2006).

Ervasti, Kaijus ja Nylund, Anna. Konfliktinratkaisu ja sovittelu. Porvoo, Edita 2014. (Ervasti, Nylund 2014).

Haavisto, Vaula ja Bergman-Pyykkönen, Marina ja Karvinen-Niinikoski, Synnöve. Perheasioiden sovittelun uudet tuulet. Havaintoja, mallinnuksia ja arvioita FASPER-hankkeen pohjalta. Helsinki, Unigrafia 2014. (Haavisto, Bergman-Pyykkönen, Karvinen-Niinikoski 2014).

Salminen, Kirsikka. Asiantuntija-avustaja huoltoriitojen tuomioistuinsovittelussa erityisesti Suomen Follo-kokeilun näkökulmasta. Pro Gradu, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2012. (Salminen 2012).

Taskinen, Sirpa. Lapsen etu erotilanteessa. Opas sosiaalitoimelle. Stakes, oppaita 46. Helsinki 2001. (Taskinen 2001).

Valkama Elisa ja Lasola Marjukka. Lasten huoltoriidat hovioikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, Helsinki 2008, (Valkama, Lasola 2008).

Muut lähteet

Tilastokeskuksen verkkosivut: <http://tilastokeskus.fi/> (tilastot-> väestö-> siviilisäädyn muutokset-> 2015, vierailtu 23.10.2016).